

---

7. Les altres catalanes: formar família abans o després de la migració?^{56, 57}

Elena Vidal-Coso

Elena.Vidal@unige.ch

Institut d'Estudis Demogràfics i de Trajectòries de Vida
Facultat de Ciències de la Societat de la Universitat de Ginebra

Xiana Bueno

xianabuenogarcia@fas.harvard.edu

Departament de Sociologia de la Universitat de Harvard

Resum

Atès que la formació familiar i l'experiència migratòria són dos esdeveniments que acostumen a donar-se en moments molt propers a les trajectòries vitals de les dones migrants, el nostre interès és analitzar-ne tant els calendaris com la relació temporal entre aquests esdeveniments. D'una banda, descrivim les pautes d'edat d'arribada a Catalunya, de formació de la primera unió estable i de naixement del primer fill. D'altra banda, fem l'anàlisi de supervivència a l'inici de la vida familiar d'aquelles dones nascudes fora de Catalunya que van migrar sense haver estat mai unides i sense haver tingut fills. Comparem les dones arribades a Catalunya des de la resta d'Espanya durant la segona meitat del segle xx amb les migrants arribades de l'estranger a l'inici del segle xxi. L'objectiu és esbrinar si hi ha elements comuns o divergents entre les seves pautes de primera unió i primera maternitat.

Paraules clau: migració interna, migració internacional, calendari, primera unió, primer fill, anàlisi de supervivència.

---

56. Aquest treball forma part del Projecte finançat pel Pla nacional d'R+D+I 2011 *¿De la complementariedad a la exclusión? Análisis sociodemográfico del impacto de la crisis económica en la población inmigrada* (ref. CSO2011/24501).

57. Les autores són membres de l'equip d'investigació GEDEM (Grup d'Estudis Demogràfics i de les Migracions) al Centre d'Estudis Demogràfics de Barcelona.

Las otras catalanas: ¿formar familia antes o después de la migración?

Resumen

Dado que la formación de una familia y la experiencia migratoria son dos procesos que acostumbran a acontecer de manera próxima en el tiempo en las trayectorias vitales de las mujeres migrantes, nuestro interés es analizar tanto los calendarios respectivos como la relación temporal entre los mismos. Por una parte, describimos las pautas de edad de llegada a Cataluña, de formación de la primera unión estable y de nacimiento del primer hijo. Por otra, analizamos la supervivencia al inicio de la vida familiar de aquellas mujeres nacidas fuera de Cataluña que migraron sin haber estado nunca unidas y sin haber tenido hijos. Comparamos las mujeres llegadas a Cataluña desde el resto de España durante la segunda mitad del siglo xx con las migrantes llegadas desde el extranjero a inicios del siglo xxi. El objetivo es identificar si hay elementos comunes o divergentes entre sus pautas de primo unión y de primo maternidad.

Palabras clave: migración interna, migración internacional, calendario, primera unión, primer hijo, análisis de supervivencia.

The other Catalan women: forming a family before or after migration?

Abstract

Since forming a family and migration experience are two processes that tend to occur with little difference in time in life stories of migrant women, our interest is to analyse both calendars as well as the temporal relationship between them. First, we describe the patterns of age when arriving to Catalonia, when forming the first stable union and when giving first birth. In addition, we performed a survival analysis at the beginning of family life for women born outside Catalonia who migrated without ever having been in a stable union or being childless. We compared the women who migrated to Catalonia from the rest of Spain during the second half of the 20th Century with the foreign-born migrant arrived at the beginning of 21st Century. Our goal is to identify which elements are common and which are divergent among their patterns of first-union and first-child.

Keywords: internal migration, international migration, calendar, first union, first child, survival analysis.

Les autres catalanes: la formation de la famille avant ou après la migration?

Résumé

Vu que la formation d'une famille et l'expérience de la migration sont deux événements qui ont tendance à se produire presque au même temps dans les trajectoires de vie des femmes migrantes, notre intérêt est d'analyser aussi bien les respectifs calendriers et le rapport temporaire entre ces deux expériences. D'un côté, nous décrivons les patrons d'âge au moment de l'arrivée en Catalogne, au moment de formation de la première union stable et au moment de la première naissance. D'un autre côté, nous avons analysé la survie au début de la vie familiale des femmes nées hors de Catalogne, qui ont migré et qui n'avaient jamais été en union ni avaient pas eu d'enfants avant la migration. Nous avons aussi comparé les femmes qui sont venues en Catalogne provenant du reste de l'Espagne pendant la seconde moitié du ^{xx}^{ème} siècle avec celles arrivées de l'étranger au début du ^{xxi}^{ème} siècle. Notre objectif est de déterminer s'il y a des éléments communs ou divergents entre leurs modèles de primo-union et de primo-maternité.

Mots-clé : migration interne, migration internationale, calendrier, premier mariage, premier enfant, analyse de survie.

7.1. Presentació: les migracions d'abans i d'ara

Un dels trets idiosincràtics de la societat catalana ha estat el caràcter receptor de població nascuda a fora, la qual cosa porta a considerar la immigració com un component estructural del sistema català de reproducció (Cabré, 1999). Efectivament, no es pot entendre la configuració de la població catalana d'avui dia sense tenir en compte que s'ha anat nodrint al llarg dels segles, i en especial des dels inicis del segle ^{xx}, de successius i nombrosos fluxos de població arribada d'altres contrades. Tres han estat les principals onades migratòries cap a Catalunya, i totes han estat estretament relacionades amb els cicles econòmics. Les dues primeres es produeixen, aproximadament, des de l'inici del segle ^{xx} fins a l'inici de la democràcia i tenen com a protagonista aquella població nascuda a la resta del territori espanyol. La primera d'aquestes onades s'inicia amb el començament del segle ^{xx}, s'allarga fins a l'esclat de la Guerra Civil (Arango, 2007) i representa l'arribada de població des dels territoris espanyols més propers com són Aragó, el País Valencià, Múrcia o Almeria. La segona comença als anys cinquanta, assoleix la seva màxima intensitat durant els anys seixanta, i s'interromp amb la crisi econòmica de mitjan anys setanta (Pujadas, 2007). La població immigrada durant aquesta segona fase ho fa especialment des d'Andalusia i Extremadura. Finalment, la tercera i, fins al moment, darrera onada, ha estat protagonitzada per intensos fluxos d'entrada de població des de l'estranger. S'inicia amb la recuperació econòmica dels darrers anys del segle passat i agafa especial em-

branzida amb l'arribada del nou mil·lenni, fins que, de nou, es veu truncada de sobte per l'esclat de la profunda crisi econòmica a partir de l'any 2008. Per tant, al llarg del segle xx i durant els primers vuit anys del segle xxi, assistim a un augment de la població immigrada al nostre país, així com a un canvi en relació amb els orígens de la població que arriba a Catalunya.

«Els immigrants d'ara no són com els d'abans», comença dient Candel a un dels capítols d'*Els altres catalans* (1964), però de seguida afegeix: «Aquesta asseveració no és del tot certa». Igual que Candel, quan diu que hi ha «paral·lelismes entre els migrants de totes les èpoques», nosaltres també creiem que hi ha certes similituds en com els migrants d'abans i els d'ara afronten el seu cicle de vida al voltant d'un fet que els marca i uneix, que és el migratori, ja que, no ho oblidem, les motivacions per a la migració, com la història en general, es repeteixen. En aquest sentit, l'imaginari col·lectiu ha considerat les dones arribades a Catalunya des d'altres comunitats autònomes com a migrants d'arrossegament, que arriben al territori català de manera simultània o posterior a membres masculins de les seves famílies, principalment els marits, però també els pares. I això s'ha produït malgrat que treballs com els de Domingo, Treviño i Bueno (2011) identifiquin els motius de treball per sobre dels familiars entre les immigrants de la resta d'Espanya a Catalunya. En aquest sentit, alguns autors han destacat la "invisibilitat" d'aquesta migració laboral femenina (Solé, 2000). En el cas de la immigració internacional femenina, en canvi, la majoria de la recerca ressalta el caràcter laboral de les migracions de les dones arribades recentment de l'estranger (Aubarell, 2000), sobretot entre les llatinoamericanes, tot i que també identifica el model tradicional de reagrupació familiar entre la migració femenina de determinats col·lectius, com ara el cas del marroquí (Camarero, 2010).

No obstant això, no és el nostre objectiu explicar els motius de la immigració femenina a Catalunya. Tot i el reconeixement de l'existència d'altres dimensions més enllà de la familiar que ajuden a entendre aquest moviment femení envers el nostre país, la nostra intenció en aquest capítol és la de destacar els comportaments de formació familiar entre les dones immigrades. En efecte, atès el component migratori de la reproducció de la societat catalana, l'atenció científica, i també la mediàtica, s'ha centrat a analitzar el comportament diferencial de formació familiar, sobretot de la fecunditat, dels immigrants en relació amb el de la població autòctona (Devolder *et al.*, 2010). Així mateix, l'interès també ha estat a destriar si l'experiència migratòria suposava un apropament als patrons demogràfics de la societat d'acollida o, ans al contrari, les pautes reproductives d'origen persistien a pesar del contacte amb la societat catalana.

En el cas de les dones immigrades, no podem analitzar el seu comportament de formació familiar sense tenir en compte que aquest sol estar pertorbat per l'experiència migratòria, dos esdeveniments clau que acostumen a produir-se en moments molt propers en les trajectòries vitals de les persones migrants adultes. Per tant, el primer pas necessari és analitzar la relació entre el moment de l'arribada a Catalunya i el de la formació familiar de les dones nascudes a fora. Efectivament, el fet que la gran majoria de les dones que han nascut fora de Catalunya, ja sigui a la resta d'Espanya o a l'estranger, hagin arribat

quan eren joves en edat de formar la família, fa necessari l'anàlisi de quina ha estat la seqüència temporal entre el moment d'arribada i la formació de la família d'aquestes persones, ja que creiem que es donen inevitables interaccions entre migració i formació familiar.

A partir de les dades retrospectives dels historials migratori, d'unions i reproductiu de l'Enquesta sociodemogràfica de 1991 de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i de l'Enquesta demogràfica de 2007 de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), ens interessen els calendaris de dos esdeveniments demogràfics clau en la vida de les dones immigrants a Catalunya: el de la primera relació de parella estable i el de la transició a la primera maternitat, en funció dels seus orígens i de l'onada migratòria (interna o internacional), i en comparació amb els de les dones nascudes a Catalunya. Posteriorment, prenem com a punt de referència el moment de la migració, és a dir, diferenciem aquelles dones que van formar la seva primera unió o van ser mares per primer cop abans de la seva migració a Catalunya, les que ho van fer el mateix any, i les que ho van fer amb posterioritat. Un cop identificades, el nostre interès científic se centra en aquelles dones que encara no havien format cap unió, així com en les que no havien iniciat el seu comportament reproductiu al seu lloc d'origen. Observem el temps transcorregut entre la seva arribada i els dos esdeveniments estudiats. Com que ens interessen els seus comportaments un cop a Catalunya, ens assurem que mesurem l'efecte de *l'experiència real* i no de *l'expectativa* de la migració en els calendaris de formació familiar, tot i que reconeixem que la perspectiva d'una migració futura (més o menys propera) pot alterar el temps de formació familiar de les persones. Utilitzem diverses tècniques estadístiques de l'anàlisi de la història d'esdeveniments. Aquestes tècniques permeten relacionar de manera dinàmica un esdeveniment de la vida d'una persona amb un altre esdeveniment anterior de la mateixa persona. Analtzem d'una banda el temps transcorregut entre la migració i l'establiment de la primera unió i, de l'altra, el temps que passa entre la migració i el naixement del primer fill o filla.

7.2. L'inici de la formació familiar en la vida del migrant

A Espanya en general i a Catalunya en particular, són molts els treballs que s'han dedicat a estudiar les pautes de formació familiar dels migrants des de disciplines múltiples. Bona part de l'interès científic previ s'ha preocupat més per saber la composició de les unions –amb qui s'uneixen els migrants– o per la intensitat de la fecunditat –quants fills tenen– i, en canvi, no han estat tants els treballs que se centren específicament, des de la demografia, a analitzar el calendari d'inici de la vida familiar dels migrants en relació amb el moment migratori.

Sovint la literatura científica s'ha aproximat a l'estudi dels calendaris familiars per analitzar el retard associat als comportaments vinculats a la segona transició demogràfica (Billari i Kohler, 2002; Beaujot, 2006). Quan el focus es posa només en els primers esdeveniments –la primera unió i la primera maternitat–, l'anàlisi s'ha preocupat d'esbrinar,

en aquests primers esdeveniments, l'efecte de l'expansió educativa de la dona i de la seva incorporació al mercat laboral. També són nombrosos els estudis sobre el nombre final de fills de les dones o la probabilitat d'experimentar un divorci (Blossfeld, 1995; Hoem, 1986; Liefbroer i Corijn, 1999; Mantiing, 1994). No són tants els treballs que, des de la demografia, vinculen la pauta d'edat amb el fet migratori i el seu efecte (Carlson, 1985; Hill, 2004; Landale, 1994; Lindstrom i Giorguli, 2007; Milewsky, 2007).

Els estudis sobre fecunditat d'immigrants també són nombrosos i ens recorden que sovint el cicle de vida reproductiu està integrat al cicle migratori. Aquesta extensa literatura (Anderson, 2001; Kulu, 2003; Lindstrom i Giorguli, 2007; Milewsky, 2007; Roig i Castro, 2007) ha establert múltiples hipòtesis interpretatives per explicar la interrelació entre migració i fecunditat (hipòtesis d'adaptació, selecció, interrupció, interrelació d'esdeveniments, socialització o legalitat). Carlson (1985) planteja com el fet migratori ha de tenir indiscutiblement un efecte en l'edat d'inici de la formació familiar ja que el migrant s'enfronta a un nou context social on ha de reconstruir la seva vida. Al seu estudi evidencia l'existència d'un retard en la formació de la parella i el primer fill, tot i que insisteix en el fet que aquest efecte és temporal, és una interrupció, ja que la flexibilitat i l'adaptabilitat pròpies del migrant fan que o bé s'amotlli a les pautes de la societat de destinació, o bé reprengui les pròpies del seu lloc d'origen un cop troba certa estabilitat. En contrapartida, altres autors no han identificat aquest efecte d'interrupció o retard de calendari; al contrari, han descrit una ràpida transició a la formació familiar basant-se en la hipòtesi d'interrelació d'esdeveniments, per la qual la migració, la unió i el primer fill són consecutius (Milewsky, 2007). Finalment, dintre del context nord-americà s'ha vinculat la creació de la família amb el desig d'obtenir un estatus legal estable en el país a través dels fills (Lindstrom i Giorguli, 2007).

Tampoc no és el primer cop que la recerca s'interessa per comparar onades migratòries a Catalunya. Ja ho va fer Francesc Candel, qui ens inspira aquest treball, en el seu moment l'any 1964 (Candel, 1999), contrastant les que es consideren la primera i la segona de les grans onades migratòries al país. I més recentment, també altres ho han considerat oportú i han comparat, com fem nosaltres, la segona i la tercera onada (Solé, 2000; Domingo *et al.*, 2011).

7.3. Fonts i metodologia

■ 7.3.1. Les enquestes

Per abordar aquesta anàlisi comparativa, comptem amb dues enquestes de caire sociodemogràfic que contenen informació extensa sobre els historials d'unió i reproductiu dels enquestats.

La migració interna és abordada des de l'Enquesta sociodemogràfica de 1991 de l'Institut Nacional d'Estadística (d'ara endavant ESD91). Aquesta enquesta conté abundant informació retrospectiva de més de 157.000 individus per a tot Espanya i 20.605

individus específicament per a Catalunya, dels quals 7.074 són nascuts fora de Catalunya. Disposem amb aquestes dades de l'any d'inici de la primera unió, del de la transició a la maternitat i del de la migració, però no sabem en quins dies ni quins mesos es van produir. Per tant, es fa difícil saber l'ordre exacte dels esdeveniments d'interès quan aquests esdeveniments es produeixen el mateix any.

D'altra banda, la immigració internacional s'ha analitzat a través de l'Enquesta demogràfica de 2007 de l'Institut Català d'Estadística (d'ara endavant ED07). L'ED07 és l'enquesta longitudinal més recent disponible per a Catalunya. La mostra total és de 27.911 individus, dels quals 3.707 són nascuts a l'estranger. L'enquesta és precisa pel que fa a les dates en què tenen lloc els esdeveniments biogràfics: unions i fills. No obstant això, en el cas de la migració només disposem de l'any d'arribada i no del mes. Amb la finalitat d'obtenir resultats al més acurats possible, s'han calculat anys d'arribada a meitat de període per determinar si els esdeveniments familiars han tingut lloc abans de la migració principal o després. A més, pel que fa a les migrants internacionals, hem treballat amb l'any d'arribada a Espanya (i no a Catalunya) perquè hem considerat la migració internacional l'element clau que ens interessa captar (i no la migració interna successiva que les va fer arribar a Catalunya). En tot cas, el 96% de les dones seleccionades van arribar directament a Catalunya.

■ 7.3.2. Selecció de la mostra

Per tal d'aprofundir en les possibles diferències per origen, més enllà de la mera comparació entre la migració interna i la internacional, hem agrupat les dones segons les categories següents:

Migració interna	<p>Nord: Galícia, Astúries, Cantàbria, País Basc, Navarra, La Rioja, Aragó</p> <p>La Meseta: Castella i Lleó, Castella-la Manxa, Comunitat de Madrid, Extremadura</p> <p>Sud: Andalusia, Illes Canàries i ciutats autònomes</p> <p>Mediterrani: País Valencià, Múrcia, Illes Balears</p>
Migració internacional*	<p>Europa de l'Est: inclou els països europeus a excepció dels de la UE-25, Noruega i Suïssa</p> <p>Àfrica</p> <p>Llatinoamèrica</p> <p>*Els països de la UE-25, Noruega, Suïssa, Nord-amèrica, Àsia i Oceania han sigut exclosos de l'anàlisi perquè compten amb un nombre molt limitat de casos.</p>

Entre les migrants internes originàries del nord, la meitat (el 49%) són aragoneses i un 31%, gallegues. Entre les originàries de La Meseta, destaquen un 37% d'extremenyes i un 31% de Castella i Lleó. Quan parlem del sud, parlem pràcticament d'andaluses, que són el 98% dels casos. La meitat de les dones del Mediterrani van néixer al País Valencià, i gairebé l'altra meitat, a Múrcia. En el cas de les immigrants internacionals, entre les eu-

ropees de l'Est un 60% són romaneses i un 20%, russes. Entre les africanes, l'origen predominant és el marroquí, amb un 73%, seguit per un 10% de senegaleses. I pel que fa a les llatinoamericanes, tot i que es tracta d'un col·lectiu força heterogeni en relació amb els països d'origen, les nascudes a tres dels països andins –Equador, Colòmbia i Perú– representen el 47% del grup.

Dos altres criteris clau van ser aplicats a la selecció de la mostra: l'any d'arribada i l'edat d'arribada. Per a l'onada de migració interna, aquest període s'ha establert entre el 1950 i el 1979. En el cas de la migració internacional, encara massa recent, s'han inclòs dones arribades des del 1987 fins al moment de l'enquesta, el 2007. En tots dos casos s'han seleccionat dones que van migrar quan tenien entre 16 i 49 anys d'edat, amb l'interès d'observar només aquelles dones per a les quals la migració ha pogut tenir una incidència en els seus comportaments de formació familiar.

Per a totes dues migracions, quan parlem de primera unió ens estem referint a una primera unió reportada per les entrevistades com la seva primera unió estable, sigui matrimonial o no.

■ 7.3.3. L'anàlisi de supervivència

Per estimar les transicions a la formació familiar –la primera unió estable i el primer fill– d'aquelles dones que van arribar sense haver-se unit mai o sense fills a Catalunya, s'ha aplicat l'anàlisi de supervivència fent servir, d'una banda, les corbes de risc a partir del càlcul de taules de mortalitat, i de l'altra, els models de riscos proporcionals també coneguts com a *models de regressió logística de Cox*. Amb l'ajuda d'aquestes tècniques, analitzem el temps transcorregut en anys des del moment de la migració –havent migrat sense haver estat mai en unió o sense tenir cap fill–, fins al moment d'experimentar aquests dos esdeveniments. El criteri de selecció ha estat el de no incloure aquelles dones per a les quals l'esdeveniment té lloc el mateix any de la migració, ja que considerem que la migració i l'esdeveniment familiar no són independents l'un de l'altre, sinó que poden tenir una relació causal que se'ns escapa. D'altra banda, s'ha de tenir en compte que una de les limitacions principals d'aquest treball és que moltes de les dones arribades des de l'estranger seran observades durant un període de temps molt curt, vista la concentració d'entrades just durant els anys anteriors d'observació, al 2007. Això significa que al moment de la recollida de dades moltes d'elles encara no hauran estat a temps de formar família a Catalunya, per la curta durada de la seva estada al nostre país.

Atès que per a les immigrants provinents de la resta d'Espanya hem seleccionat aquelles que arriben a partir de l'any 1950 i que l'any d'observació és el 1991, tenim una duració possible màxima de 41 anys en anys entre el primer esdeveniment (la migració) i cadascun dels dos restants (la unió o la maternitat), que correspondria a aquelles dones que van venir a Catalunya el 1950 i van establir la seva primera unió o van tenir el seu primer fill el 1991. Pel que fa a les dones arribades de l'estranger durant l'onada migratòria més recent, la finestra d'observació és de 20 anys màxim, que seria el cas d'aquelles que vénen el 1987, observades el 2007.

Cal assenyalar que, en interessar-nos per esdeveniments passats en la vida de les persones, la naturalesa retrospectiva de la informació fa que l'anàlisi estigui fortament afectada per la selecció de les persones observades. D'una banda, la mortalitat afecta més aquelles dones de generacions més antigues. Així, les dones que en el moment d'observació tenen més edat estan subrepresentades, ja que només veiem aquelles que van aconseguir sobreviure fins a l'observació. Aquest efecte de la mortalitat de les dones d'edat més avançada afecta sobretot l'estudi de les nascudes en altres comunitats autònomes d'Espanya. Addicionalment, en tractar-se de població migrant, el segon problema és com seleccionar-la en funció de l'èxit o el fracàs del seu projecte migratori. És a dir, no observem aquelles dones que, tot i haver complert amb tots el requisits per ser escollides en el nostre estudi (any i edat d'arribada), van deixar de residir a Catalunya pel motiu que fos abans que l'enquesta en qüestió tingués lloc. Per tant, entenem que hi ha una selecció positiva en la nostra mostra, amb una sobrerrepresentació de les immigrants reeixides.

Finalment, en l'anàlisi de supervivència a determinats esdeveniments cal tenir en compte que només s'analitzen aquells individus que en el moment d'inici estan en risc. D'aquestes dones, algunes formaran parella i algunes seran mares abans del moment d'observació, però d'altres encara no ho hauran fet, i no podem saber si és que no ho faran mai o ho faran més endavant. Aquests casos són «truncats» en el moment d'observació (o «truncats per la dreta») i les tècniques estadístiques usades les tenen en compte.

7.4. Calendaris de la primera unió i la primera maternitat per unes i altres catalanes

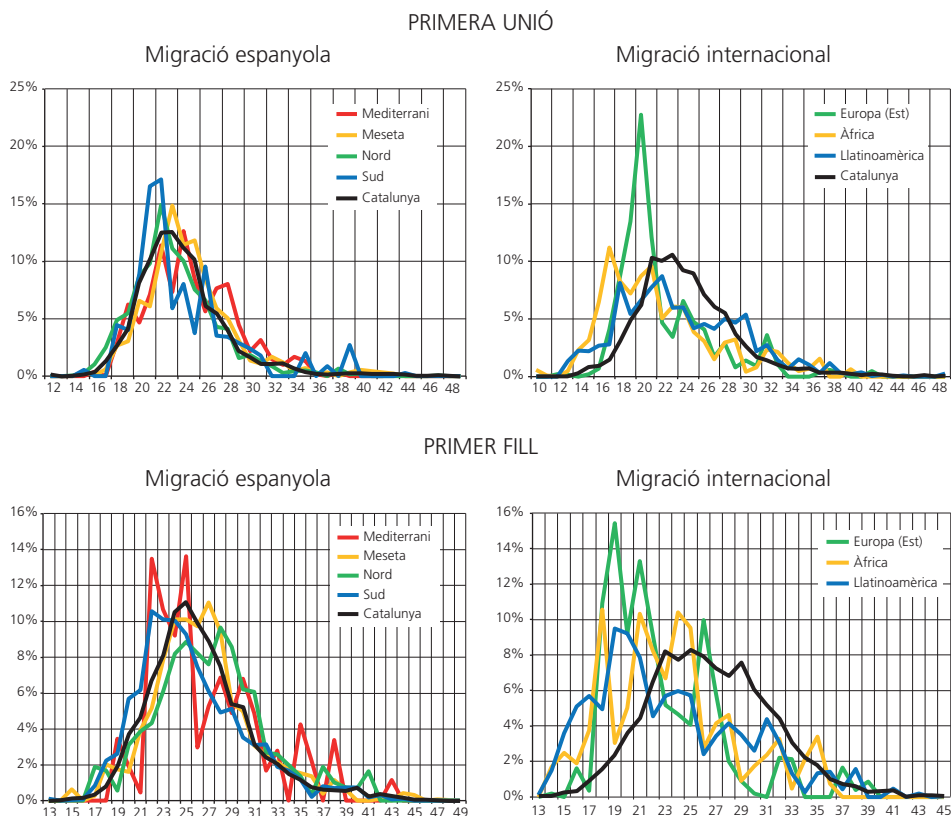

En aquest primer apartat de resultats, abans d'aprofundir en el paper de la migració en l'inici de la vida familiar, abordem des d'una perspectiva panoràmica els calendaris de la primera unió estable i del primer fill, comparant les pautes per edat de les dones immigrants amb les de les catalanes. Entre les immigrants internes i les catalanes observem pautes molt properes, on podem destacar que les immigrants de La Meseta, i especialment les procedents del Mediterrani, presenten un calendari lleugerament més retardat que el de les autòctones per a la primera unió. En canvi, les immigrants procedents del nord, i sobretot del sud, s'uneixen a edats lleugerament més joves. Pel que fa al primer fill, les andaluses (sud) i les mediterrànies van ser més primerenques en relació amb les procedents de la meitat nord peninsular. En qualsevol cas, les immigrants arribades de l'estranger són les que presenten calendaris de la formació familiar significativament més avançats que els de les dones nascudes a Espanya. En aquest cas, destaquen les europees de l'Est, amb una clara edat modal de 20 anys en la primera unió, mentre que les africanes s'uneixen més joves. Les llatinoamericanes són les que tenen fills més joves, fins i tot amb una incidència destacada entre les mares adolescents. A l'apartat següent explorarem quin paper li pertoca a la migració en la definició d'aquests calendaris. Val a dir que entre els dos moments observats també s'aprecia un retard en la formació familiar de les catalanes, sobretot en l'edat en què van tenir el primer fill. Per tant, no s'observen dife-

rències significatives entre els calendaris de les dones que van venir de la resta d'Espanya i els de les autòctones de les mateixes cohorts de naixement, la qual cosa evidencia que entre les dones nascudes fins a la dècada dels seixanta a Espanya no hi havia cap diferència significativa pel que fa als calendaris de formació familiar en funció de la comunitat autònoma de naixement. I al contrari, l'endarreriment en la formació familiar de les generacions més joves d'autòctones es fa encara més manifest si comparem els seus calendaris amb els de les immigrants contemporànies.

D'altra banda, les edats mitjanes representades a la figura 7.2 ens aporten nous matisos i confirmen els ja esmentats. A la migració espanyola veiem que només les immigrants del sud presenten edats més joves que la mitjana catalana, la qual és molt propera

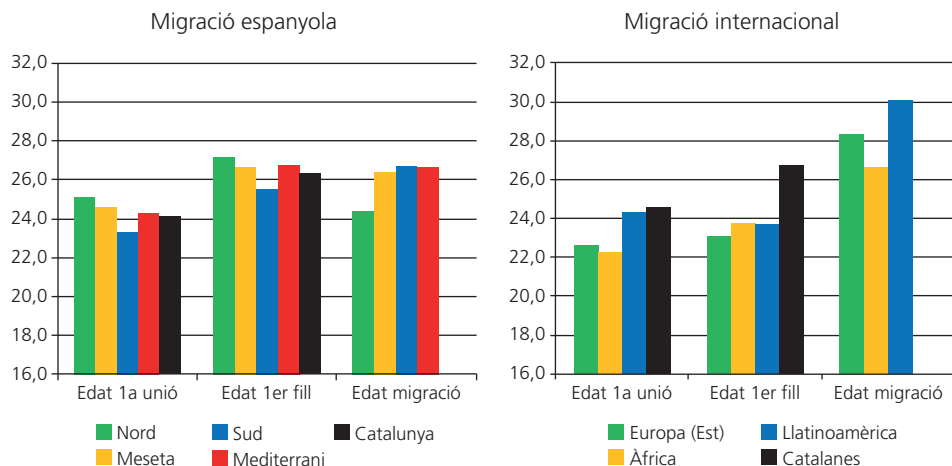
Figura 7.1. Perfils d'edat a la primera unió i al primer fill de les dones immigrants i les autòctones. Dones immigrants arribades a Catalunya entre els 16 i els 49 anys, des de la resta d'Espanya entre el 1950 i el 1979, i des de l'estranger entre el 1987 i el 2007.

Font: Enquesta sociodemogràfica de 1991 (INE) i Enquesta demogràfica de 2007 (IDESCAT).

Nota: només han sigut seleccionades les dones autòctones nascudes en les mateixes generacions de naixement potencials de les dones immigrants segons el període d'arribada a Catalunya.

Figura 7.2. Edats mitjanes a la primera unió i al primer fill de les dones immigrants i les autòctones, i edat mitjana a la migració de les dones immigrants. Dones immigrants arribades a Catalunya entre els 16 i els 49 anys, des de la resta d'Espanya entre el 1950 i el 1979, i des de l'estranger entre el 1987 i el 2007.

Font: Enquesta sociodemogràfica de 1991 (INE) i Enquesta demogràfica de 2007 (IDESCAT).

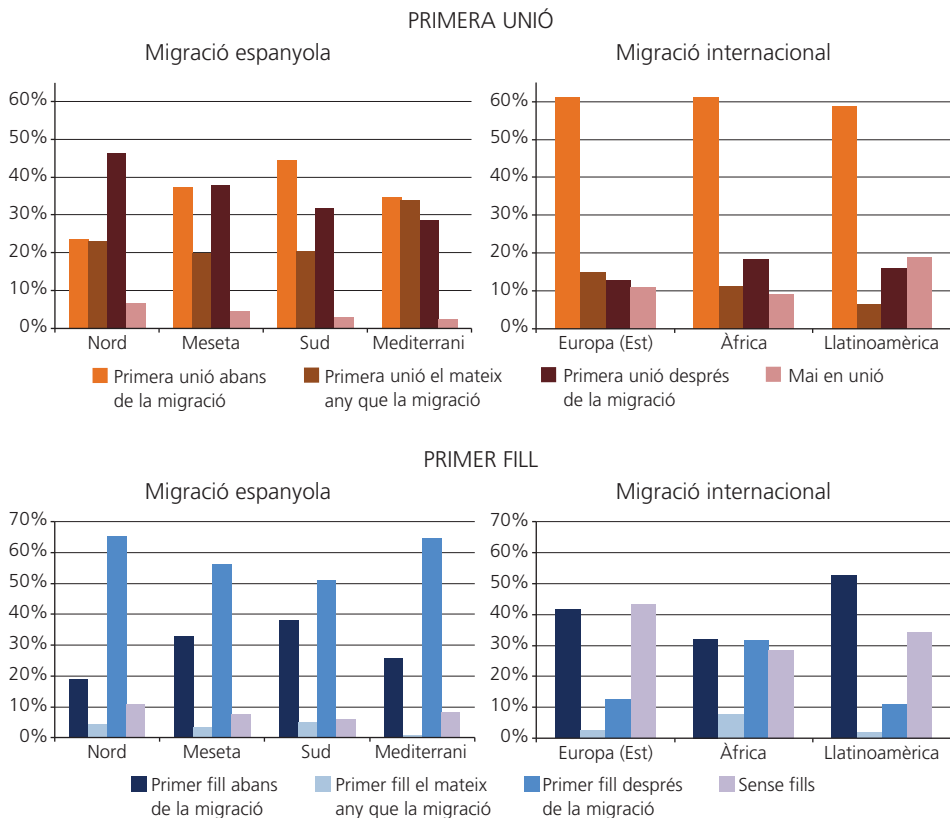
Nota: només han sigut seleccionades les dones autòctones nascudes a les mateixes generacions de naixement potencials de les dones immigrants segons el període d'arribada a Catalunya.

a la mitjana mediterrània. En aquest sentit, sí que intuïm en les immigrants del nord un possible efecte de la migració, atès que presenten els calendaris més tardans i l'edat mitjana a la migració fins a dos anys més jove que la de la resta d'immigrants internes. Comprovem com una edat d'arribada mitjana més tardana en el cas de les immigrants nascudes a l'estranger suggereix que gran part d'aquestes dones van iniciar la formació de la família als seus països. Les edats mitjanes elevades a la migració de les europees (28,4) i sobretot de les llatinoamericanes (30) –recordem que són mitjanes calculades només per a les dones arribades entre els 16 i els 49 anys– també reflecteixen un inici de la formació familiar que té lloc abans de la migració. Així mateix cal destacar el cas llatinoamericà com l'únic en què l'edat en tenir el primer fill és inferior a l'edat en la unió, un indicador clar de nivells més alts de maternitat en solitari entre aquest col·lectiu.

7.5. Projectes migratoris i familiars: interacció entre migració, primera unió i primer fill

En aquest apartat posarem els calendaris en relació amb el moment de la migració. A través de la figura 7.3 podem observar que mentre 6 de cada 10 immigrants internacionals havien experimentat la primera unió estable abans de migrar a Catalunya, les immigrants internes presenten una casuística familiar molt més diversa. A diferència de les

Figura 7.3. Moment de la primera unió i el primer fill respecte a la migració. Dones immigrants arribades a Catalunya entre els 16 i els 49 anys, des de la resta d'Espanya entre el 1950 i el 1979, i des de l'estranger entre el 1987 i el 2007.

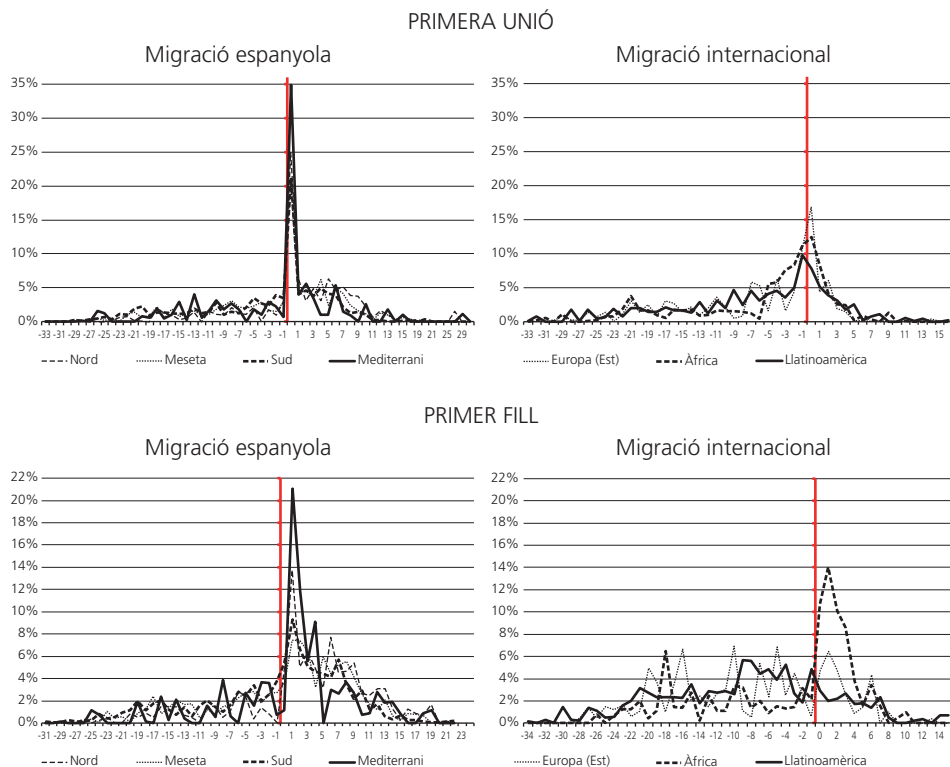
Font: Enquesta sociodemogràfica de 1991 (INE) i Enquesta demogràfica de 2007 (IDESCAT).

immigrants internacionals, la proporció de les unides abans de migrar és més baixa, i es mou entre un 44% per a les andaluses i un 24% per a les immigrants del nord. D'altra banda, per a elles, les espanyoles, les proporcions de les unides el mateix any de la migració dupliquen o fins i tot tripliquen (en el cas del Mediterrani) les proporcions obtingudes per a les estrangeres. Aquest fet ens porta a interpretar que, per a la migració interna (més que per a la internacional), el fet migratori i la primera unió, relacionats estretament entre si, van ser sovint parts d'un mateix projecte comú. Altres estudis, com el de Hill (2004), han revelat una probabilitat elevada entre les dones immigrants d'unir-se per primer cop el mateix any de la migració (6 mesos abans o després), la qual cosa suggereix la relació indissoluble entre els projectes migratori i familiar. Tot i així, per a les quatre regions d'origen a Espanya, un terç o més de les dones no s'havien unit mai en arribar i ho van fer posteriorment a Catalunya. Són mínims els nivells de les mai unides (amb un

màxim del 7% per a les immigrants del nord). Dues pautes contraposades són les de les immigrants del nord i les del Mediterrani: les primeres destaquen perquè són les que més es van unir per primer cop a Catalunya (46%) i les segones, perquè presenten proporcions similars de les unides abans, durant i després (a prop d'un terç). La figura 7.4 aprofundeix amb més detall en aquesta relació temporal entre la migració i l'esdeveniment familiar, ja que ens permet conèixer quant a prop de la migració van tenir lloc aquelles unions o fills. A través d'aquesta mateixa figura observem que, més enllà de les unides en el moment de migrar, hi ha una incidència més alta de primeres unions durant els 6 primers anys de residència, a excepció de les mediterrànies, que es concentren en els 3 primers anys posteriors al d'arribada. Aquest fet ens fa pensar en l'existència d'un mercat matrimonial transregional, facilitat per la proximitat geogràfica.

Entre les arribades de l'estranger, destaquen les africanes entre les unides després (tot i que no arriben al 20%). De fet, a la figura 7.4, veiem com les primeres unions de les

Figura 7.4. Calendari, any a any, de la primera unió i el primer fill abans o després de migrar. Dones immigrants arribades a Catalunya entre els 16 i els 49 anys, i des de la resta d'Espanya entre el 1950 i el 1979, i des de l'estranger entre el 1987 i el 2007.

Font: Enquesta sociodemogràfica de 1991 (INE) i Enquesta demogràfica de 2007 (IDESCAT).

africanes es concentren principalment entre els 6 anys previs a la migració i els 2 anys posteriors. Aquest resultat és coherent amb estudis anteriors, concretament el d'Esteve i Bueno (2012) que, de manera similar, van analitzar la transició a la unió dels migrants marroquins a Espanya, i van destacar una probabilitat més elevada d'unir-se durant els primers anys com a producte d'un mercat matrimonial transnacional, tal com ocorre també a altres països europeus (Lesthaeghe i Surkyn, 1995). El nivell de les mai unides és més elevat per a les immigrants internacionals (entre un 10 i un 20%), cosa que s'explicaria per la brevetat del període de residència a Catalunya de bona part d'aquestes dones, que van arribar al país durant els anys anteriors a l'any de l'enquesta, el 2007.

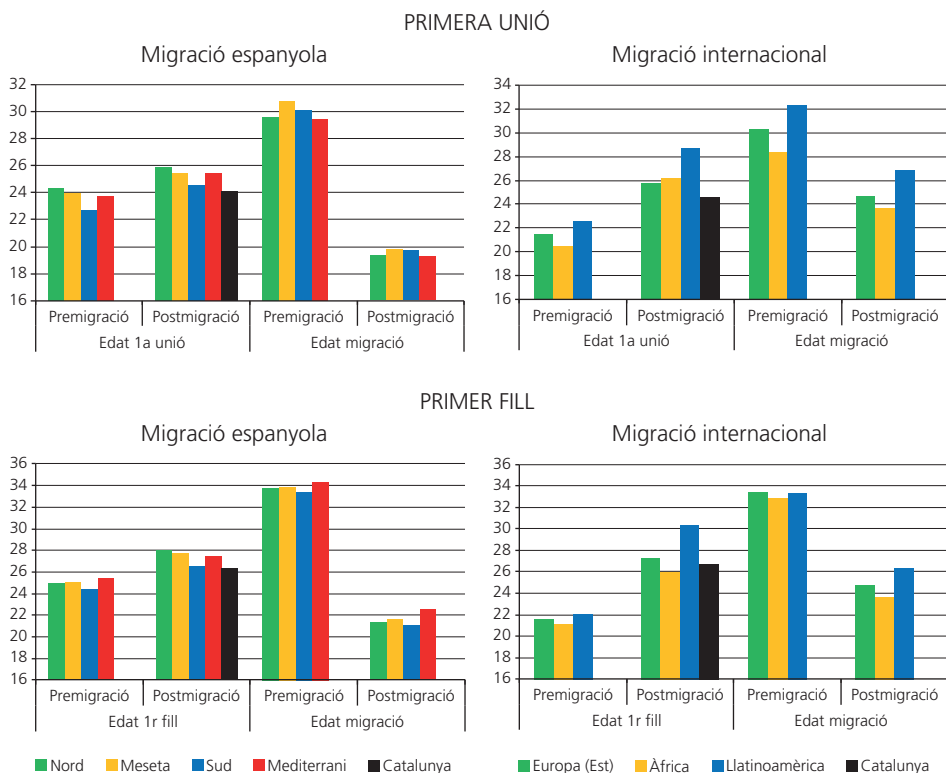
Si atenem les mateixes figures per al primer fill, podem identificar també diferències importants entre onades migratòries. Podem dir que més de la meitat de totes les immigrants internes (i un 65% de les immigrants del nord i del Mediterrani) van ser mares per primer cop a Catalunya (gran part durant el primer i segon any a Catalunya, segons la figura 7.4), mentre que aquest fet, pel que fa a la migració estrangera, resulta destacable només entre les africanes amb poc més d'un 30% (amb una concentració dels naixements entre el primer i el segon any de residència a Catalunya). Les europees de l'Est amb un 42% (també amb repunt els anys immediatament posteriors a l'arribada) i especialment les llatinoamericanes (53%) van ser mares als seus països d'origen (moltes d'elles entre els 10 i els 4 anys anteriors, o també just l'any abans de migrar), tot i que, igual que passava amb les unions, bona part de les immigrants internacionals (entre un 30 i un 40%) encara no tenien cap fill en el moment de l'enquesta. Aquests fets s'expliquen principalment pel seu caràcter de migració laboral. Altres estudis han mostrat també com els seus nivells de fecunditat són inferiors als d'altres orígens en els anys posteriors a la migració (Devolder i Bueno, 2010). Observem també que tenir un fill en el mateix any de la migració no va ser ni per a unes ni per a altres una opció habitual, a excepció d'un relatiu elevat 8% de les immigrants procedents de l'Àfrica, la qual cosa es vincula al seu paper de cònjuges reagrades que ja ha sigut esmentat anteriorment.

Per resumir, podem dir que en el cas de les immigrants internes hi ha molta diversitat en els tempos de formació de la primera unió en relació amb la migració, però clarament la descendència la van iniciar majoritàriament un cop van ser a Catalunya. En el cas de les dones provinents de l'estranger, la formació familiar s'ha dut a terme en gran part al país d'origen, amb l'excepció de les africanes, bona part de les quals s'esperen a ser a Catalunya per iniciar la seva etapa reproductiva.

Un darrer exercici ha estat comparar les edats mitjanes segons si la primera unió i el primer fill han sigut premigratoris o postmigratoris. Les dones que van iniciar la seva vida familiar durant el mateix any de la migració, les considerem juntament amb les que la van iniciar abans, perquè entenem que la major part dels casos representen projectes migratoris estretament vinculats a la família. S'inclou l'edat mitjana de les catalanes com a referència només en els casos d'inici postmigratori. Dit això, la figura 7.5 ens mostra com família i migració no estan relacionades de la mateixa manera en una i altra onada migratòria. Per a les espanyoles s'aprecia clarament com les que van tenir les primeres experiències a les seves regions d'origen van migrar molt més grans de mitjana (entre els

30 i els 34 anys). Tot i així, per estudis previs sabem que aquestes immigrants unides abans de migrar ho feien sent més joves que les dones sedentàries a les seves regions d'origen, per la qual cosa s'interpreta que la migració pugui precipitar la unió en alguns casos (Domingo *et al.*, 2011). D'altra banda, veiem que l'edat mitjana de migració de les que van formar unió o van esdevenir mares a Catalunya ronda els 20 anys, amb uns calendaris clarament més retardats respecte a les que ho van fer a les seves regions d'origen i també respecte a les catalanes. Aquest endarreriment l'interpretem com un efecte de l'experiència migratòria en el calendari. Hi ha poques diferències entre regions, però podem destacar que les immigrants del nord van ser lleugerament més primerenques a experimentar els esdeveniments, i les immigrants de La Meseta peninsular (en el cas de les unions) i de la regió mediterrània (en el cas del primer fill) van ser les que van migrar més grans.

Figura 7.5. Edats mitjanes a la primera unió, el primer fill i la migració segons l'edat d'inici de la formació familiar respecte a l'edat de la migració. Dones immigrants arribades a Catalunya entre els 16 i els 49 anys, des de la resta d'Espanya entre el 1950 i el 1979, i des de l'estranger entre el 1987 i el 2007.

Font: Enquesta sociodemogràfica de 1991 (INE) i Enquesta demogràfica de 2007 (IDESCAT).

Si ens fixem ara en les immigrants estrangeres, observem edats mitjanes més altes a la migració que no pas en les immigrants internes quan han arribat sense haver-se unit mai i sense fills (24 anys –27 per a les llatinoamericanes– davant dels 20 de les espanyoles). Una altra diferència important és que el retard en el calendari causat presumiblement pel fet d’haver migrat és de més magnitud en les immigrants internacionals, especialment entre les llatinoamericanes.

7.6. Anàlisi de supervivència: la transició a la primera unió i el primer fill en el lloc de destinació

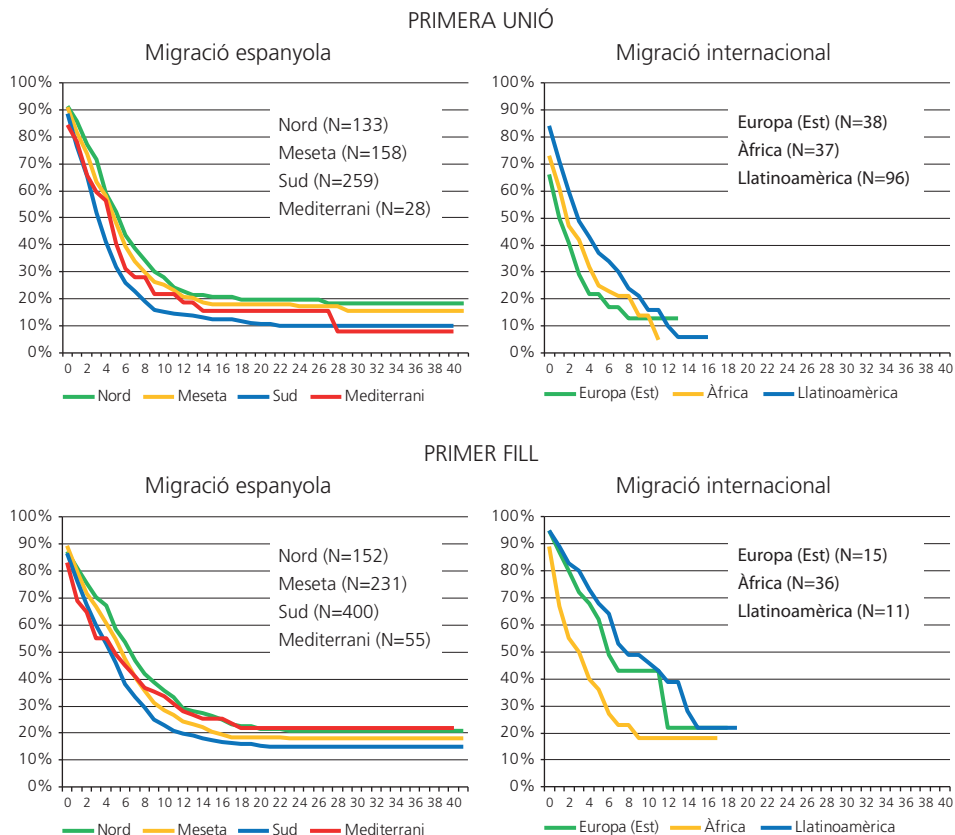

Finalment, explorem les transicions a la formació familiar un cop a Catalunya. A la figura 7.6 hem representat les corbes de supervivència a la primera parella o a la tinença del primer fill després de migrar, mesurada en anys. El moment 0 és el primer any després de l’any d’arribada a Catalunya i les dones censurades són les que no han experimentat l’esdeveniment, o bé perquè surten de l’observació a partir del moment de l’enquesta, o bé perquè no ho faran mai. Les corbes ens mostren transicions a la primera unió més ràpides entre les immigrants estrangeres que entre les internes. Entre el primer i el quart any de residència, la meitat de les immigrants estrangeres ja s’havien unit, mentre que les procedents de la resta d’Espanya ho van fer entre els primers 3 i 5 anys. Per tant podem dir que les poques estrangeres que no havien format unió en venir, ho fan en els anys immediatament posteriors a l’arribada. Entre les espanyoles, en general, les immigrants del sud apareixen com les que passen més ràpid a la primera unió, mentre que les del nord hi passen menys ràpid. Per posar un exemple, després de 10 anys de residència només un 15% de les immigrants del sud que van arribar sense unir continuaven en la mateixa situació, mentre que per a les del nord aquesta proporció era pràcticament el doble (28%). Un treball previ que va fer servir la mateixa font ja ens avançava que les immigrants del sud eren les que menys al·ludien motivacions laborals per migrar en comparació amb les castellanes, les valencianes o les gallegues (Domingo *et al.* 2011), la qual cosa podria explicar una transició més ràpida a la vida familiar. Entre les estrangeres, com ja hem anticipat, bona part de les europees de l’Est (el 34% de les arribades sense parella) es van unir durant el primer any després d’arribar a Catalunya, així com un 27% de les africanes. Totes dues transiten a la unió abans que les llatinoamericanes. En aquest sentit, la proporció de dones que al moment de ser observades seguien sense haver experimentat la primera unió és, tot i així, més elevada per a les immigrants internes. Per a elles la proporció se situa entre un 10 i un 20%, mentre que per a les arribades de l’estranger oscil·la entre un 5 i un 14%. Si, a més, tenim en compte que les immigrants internacionals han sigut observades durant un període de temps molt més curt, resulta evident com la seva transició a la primera parella estable és més ràpida.

Pel que fa al primer fill, en canvi, els calendaris es dilaten. També ho va dir Candel: «Això del descens de la natalitat entre els immigrants quan arriben sembla que ha estat sempre així» (Candel, 1999:101). Les immigrants internes no presenten diferències im-

Figura 7.6. Corbes de risc en la transició a la primera unió i el primer fill. Dones immigrants arribades a Catalunya entre els 16 i els 49 anys, des de la resta d'Espanya entre el 1950 i el 1979, i des de l'estranger entre el 1987 i el 2007.

Font: Enquesta sociodemogràfica de 1991 (INE) i Enquesta demogràfica de 2007 (IDESCAT).

portants pel seu origen més enllà que, de nou, les procedents del sud van tenir el primer fill abans que la resta. Aquest fet coincideix amb estudis previs que, referint-se igualment a les migracions internes dels anys seixanta a Espanya, van mostrar calendaris més primerencs i nivells de fecunditat més elevats per a les immigrants andaluses en comparació, en concret, amb les castellanes (Devolder *et al.*, 2010). Les immigrants africanes mostren, en tot cas, la transició més ràpida. Així, després de 9 anys només el 18% romanien sense fills, en comparació amb un 43 i 49% de les europees i les llatinoamericanes, respectivament, i entre un 25 i un 39% de les immigrants espanyoles.

A través de l'anàlisi multivariable volem esbrinar si aquests patrons en funció de l'origen que hem observat a través de les corbes de supervivència es mantenen o s'anul·len un cop es tenen en consideració altres factors causals entre els diversos col·lectius. Per tant, construïm un model conjunt que inclogui les principals variables explicatives dels

calendaris de la primera unió i de la primera maternitat. A través d'aquests obtindrem l'efecte net de l'origen de la dona, un cop neutralitzades les diferències sociodemogràfiques en els calendaris de formació familiar una vegada arribades a Catalunya.

El model explicatiu resultant inclou les variables següents:

- *L'origen* de la dona (la regió agrupada de naixement per a les immigrants internes i l'agrupació continental per a les immigrants internacionals).
- *L'edat en el moment d'arribada* (i l'edat al quadrat).
- *El nivell educatiu* en el moment de l'enquesta (educació primària o menys, secundària o terciària).
- *El motiu de la migració* (el treball, la família o altres).
- *El període d'arribada* (els anys cinquanta, seixanta o setanta per a les immigrants internes i abans i després de l'any 2000 per a les immigrants internacionals).
- *L'estat d'unió en el moment de migrar* (ja sigui consensual o matrimonial), només per al cas del model de la primera maternitat (en unió o en no-unió).

Com ja s'ha mencionat, la tècnica que fem servir és la regressió logística de Cox. Els coeficients calculats mostren la probabilitat de transitar a la primera unió estable o a tenir el primer fill amb una determinada característica respecte a la categoria que hem considerat de referència, que agafa el coeficient 1. Així, com menor sigui aquest coeficient relatiu, menor serà la probabilitat d'experimentar el nostre esdeveniment d'interès i, conseqüentment, major serà la supervivència a la primera unió o a la maternitat.

Els coeficients relatius als diversos grups de dones arribades d'altres regions d'Espanya de la taula 7.1, mostren una tendència similar a l'observada en les corbes de supervivència. És a dir, els coeficients confirmen que, en relació amb les dones nascudes al sud d'Espanya (que són la referència amb coeficient 1), les dones nascudes a les regions del nord són les que presenten un risc més baix i per tant una major supervivència, seguides, per ordre, de les dones nascudes a La Meseta peninsular i de les nascudes a les regions mediterrànies, que serien les més semblants al grup de referència. El que realment és interessant és que aquestes pautes segons l'origen no poden atribuir-se a cap diferència que pugui existir entre aquests grups de dones amb relació a l'edat mitjana de migració o al nivell educatiu, al moment d'arribada o a la motivació del moviment migratori, ja que el segon model ens mostra com, un cop neutralitzats els possibles efectes de les característiques sociodemogràfiques i migratòries entre elles, les diferències persisteixen.

Pel que fa als efectes de la resta de variables explicatives considerades, veiem que el risc d'abandonar l'estat de no-unió augmenta a mesura que augmenta l'edat d'arribada, i que, contràriament, com més alt és el nivell educatiu, més alta és la supervivència a la primera formació conjugal postmigració, tot i que la diferència significativa es dona entre les dones amb pocs estudis, que han assolit com a molt l'educació obligatòria, i les que han assolit els estudis secundaris. De fet, els pocs casos de dones amb nivell universitari pot ser l'explicació de la manca de significació estadística d'aquesta categoria. Finalment, cal destacar la manca de significació estadística dels motius de migració o del període d'arribada en la supervivència a la solteria. La nostra interpretació és que la població en risc només

Taula 7.1. Riscos relatius de transició a la primera unió estable des del moment de la migració. Dones immigrants arribades a Catalunya entre els 16 i el 49 anys, des de la resta d'Espanya entre el 1950 i el 1979, i des de l'estranger entre el 1987 i el 2007.

Migració espanyola

Variables	N	Model 1		Model 2			
		Exp (β).	S.E.	Exp (β).	S.E.		
Zona de naixement resta Espanya (ref: Sud)	290						
Nord	140	,68	***	,11	,64	***	,12
Meseta	191	,75	***	,10	,76	***	,10
Mediterrani	32	,86	***	,20	,88	ns.	,20
Edat					1,31	***	,07
Edat²					,99	***	,00
Nivell educatiu (ref: Fins a obligatoris)	573						
Mitjans	44				,64	**	,19
Universitaris	36				,78	ns.	,22
Motiu de la migració (ref: Motius de treball)	411						
Familiars	195				1,01	ns.	,10
Altres/No consta	47				1,30	ns.	,17
Moment de l'arribada (ref: Anys 50)	202						
Anys 60	266				,97	ns.	,10
Anys 70	185				1,08	ns.	,12
-2 log de la versemblança		6.535		6.458			
Khi quadrat		15	***	92	***		
Casos totals	653						
Han entrat en 1a unió	558						
Censurats	95						

Significació estadística= "ns" no significatiu; " * " p < 0.10; " ** " p < 0.05; " *** " p < 0.01.

Migració internacional

Variables	N	Model 1		Model 2			
		Exp (β).	S.E.	Exp (β).	S.E.		
Continent de naixement a l'estranger (ref: Europa de l'Est)	96						
Africa	85	,82	ns.	,18	,80	ns.	,19
Llatinoamèrica	227	,58	***	,15	,63	***	,16
Edat					1,37	***	,08
Edat²					,99	***	,00
Nivell educatiu (ref: Fins a obligatoris)	196						
Mitjans	140				1,62	***	,15
Universitaris	72				1,16	ns.	,19
Motiu de la migració (ref: Motius de treball)	213						
Familiars	100				1,01	ns.	,17
Altres/No consta	95				1,30	ns.	,17
Moment de l'arribada (ref: 1987-1999)	85						
2000-2007	323				1,32	*	,16
-2 log de la versemblança		2.675		2.646			
Khi quadrat		13	***	42	***		
Casos totals	408						
Han entrat en 1a unió	258						
Censurats	150						

Significació estadística= "ns" no significatiu; " * " p < 0.10; " ** " p < 0.05; " *** " p < 0.01.

Font: Enquesta sociodemogràfica de 1991 (INE) i Enquesta demogràfica de 2007 (IDESCAT).

inclou les dones arribades sense unir i que, en el seu cas, les que venien per motius familiars ho devien fer en relació amb la família d'origen i que, per tant, aquesta circumstància no va influir d'una manera específica en la formació d'una parella al lloc de destinació. I la manca de significació del període d'arribada ens fa pensar que les tres dècades considerades de fet formen part d'un període homogeni quant a l'onada migratòria.

Pel que fa a les dones estrangeres, els coeficients obtinguts en els nostres models també ens confirmen els patrons de supervivència a la primera unió que hem observat en les corbes. Si hi ha un col·lectiu que destaca per la supervivència més alta a la primera unió és el de dones nascudes a Llatinoamèrica. Les africanes, tot i que presenten un coeficient menor que el de les dones de l'Europa de l'Est, que és el nostre grup de referència, no semblen diferenciar-se significativament d'aquestes. I un cop més podem afirmar que les diferències per l'origen en la formació d'unió a destinació es mantenen un cop neutralitzats els possibles efectes de les diferències sociodemogràfiques i migratòries entre els diversos col·lectius.

En relació amb la influència de la resta de factors considerats, veiem que, de la mateixa manera que passa entre les immigrants internes, el risc d'abandonar la solteria augmenta a mesura que s'incrementa l'edat d'arribada. No obstant això, per a les dones vingudes de l'estranger, les dones amb estudis secundaris tenen un risc relatiu superior (1.62), o el que és el mateix, una supervivència més baixa a formar la seva primera unió que les dones amb estudis primaris, mentre que les universitàries no presenten diferències estadísticament significatives amb el nostre grup de referència, les menys educades. Per tant, no veiem una relació clara entre el grau educatiu assolit i la mostra variable dependent. Tampoc no sembla tenir cap tipus de força explicativa el motiu de migració, tal com passava entre les nascudes a Espanya. Finalment, el fet d'immigrar durant el període 2000-2007 significa una celeritat més alta en formar unió un cop al país que fer-ho abans, entre el 1987 i el 1999. Creiem que podria ser efecte d'un major equilibri de sexes entre els diversos col·lectius de població estrangera a Catalunya, en uns anys que van estar marcats per les regularitzacions extraordinàries i per la reagrupació familiar.

Per acabar, els models multivariables relatius a la transició a la maternitat reforcen altre cop les corbes de supervivència, encara que amb matisos. Efectivament, un cop controlem els diversos orígens, per la resta de variables considerades veiem que la supervivència més alta de les dones nascudes al nord peninsular deixa de ser estadísticament significativa en relació amb la de la resta de dones espanyoles. Conseqüentment, podem afirmar que la prolongació de l'etapa prematernal de les dones provinents de la zona nord era fruit d'haver migrat essent menor edat, de tenir major nivell educatiu, de migrar empeses per motius no familiars, de fer-ho recentment abans del 1970, o d'estar sense parella en el moment de migrar, totes aquestes característiques que augmenten el temps transcorregut entre la migració i la primera maternitat, i en especial, com era d'esperar, de no estar en unió en el moment d'inici de l'observació.

Pel que fa a les dones nascudes a l'estranger i vingudes entre el 1987 i el 2007, veiem que la supervivència més baixa a la primera maternitat postmigració (amb un risc del 2.16, que dobla el de la resta de grups) és la de les africanes, que es manté un cop que

Taula 7.2. Riscos relatius de transició a la maternitat des del moment de la migració. Dones immigrants arribades a Catalunya entre els 16 i els 49 anys, des de la resta d'Espanya entre el 1950 i el 1979, i des de l'estranger entre el 1987 i el 2007.

Migració espanyola

Variables	N	Model 1		Model 2		S.E.	
		Exp (B).	S.E.	Exp (B).	S.E.		
Zona de naixement resta Espanya (ref: Sud)	473						
Nord	196	,76	***	0,10	0,86	ns.	,10
Meseta	284	,86	*	0,08	0,96	ns.	,08
Mediterrani	71	,85	ns.	0,14	1,02	ns.	,15
Edat					1,33	***	,06
Edat²					0,99	***	,00
Nivell educatiu (ref: Fins a obligatoris)	907						
Mitjans	64				0,67	**	,16
Universitaris	53				0,65	**	,18
Motiu de la migració (ref: Motius de treball)	567						
Familiars	395				1,23	***	,07
Altres/No consta	62				1,06	ns.	,15
Moment de l'arribada (ref: Anys 50)	314						
Anys 60	420				1,09	ns.	,08
Anys 70	290				1,23	**	,10
Parella en migrar (ref: No)	641						
Sí	383				2,30	***	,09
-2 log de la versemblança	10.648				10.406		
Khi quadrat	9	**			251	***	
Casos totals	1024						
Han tingut el 1r fill	838						
Censurats	186						

Significació estadística= "ns" no significatiu; " * " p < 0.10; " ** " p < 0.05; " *** " p < 0.01.

Migració internacional

Variables	N	Model 1		Model 2		S.E.	
		Exp (B).	S.E.	Exp (B).	S.E.		
Continent de naixement a l'estranger (ref: Europa de l'Est)	132						
Àfrica	160	2,16	***	,20	2,16	***	,22
Llatinoamèrica	251	,82	ns.	,21	,95	ns.	,21
Edat					1,44	***	,12
Edat²					,99	***	,00
Nivell educatiu (ref: Fins a obligatoris)	261						
Mitjans	175				1,17	ns.	,18
Universitaris	107				,85	ns.	,23
Motiu de la migració (ref: Motius de treball)	259						
Familiars	168				1,54	**	,18
Altres/No consta	116				1,16	ns.	,20
Moment de l'arribada (ref: 1987-1999)	109						
2000-2007	434				1,06	ns.	,18
Parella en migrar (ref: No)	291						
Sí	252				2,82	***	,16
-2 log de la versemblança		2.151			2.076		
Khi quadrat		39	***		114	***	
Casos totals	543						
Han entrat en 1a unió	343						
Censurats	200						

Significació estadística= "ns" no significatiu; " * " p < 0.10; " ** " p < 0.05; " *** " p < 0.01.

Font: Enquesta sociodemogràfica de 1991 (INE) i Enquesta demogràfica de 2007 (IDESCAT).

l'anàlisi estadística descarta altres factors explicatius, mentre que no s'aprecien diferències entre les llatinoamericanes i les europees de l'Est. Els coeficients obtinguts en el model complet mostren que el comportament de primera maternitat de les immigrants d'avui no s'allunya gaire del de les seves predecessores. Així, arribar amb més edat, venir per motius familiars, però especialment el fet de tenir parella en el moment del moviment, són trets que augmenten la probabilitat de finalitzar l'etapa prematernal en el lloc de destinació. En canvi, el període d'arribada i el nivell educatiu no són factors explicatius significatius.

7.7. Conclusions: unir-se abans o després de la migració?

Arribats a aquest punt, podem afirmar que la migració suposa un retard en les edats d'inici a la formació familiar –la primera unió i la primera maternitat– en comparació de les dones dels mateixos orígens que havien experimentat aquests primers esdeveniments al seus llocs d'origen. Evidentment, per contrastar si la migració té o no un efecte sobre el calendari d'unió o reproductiu, el més adequat seria comparar les pautes de les immigrants i les de les sedentàries al lloc d'origen, qüestió que, per a la migració internacional, suposaria una tasca de gran envergadura. No obstant això, si pensem que aquelles dones que van iniciar-se en la vida familiar abans de migrar no sabien en aquell moment el que els oferiria el futur, és a dir, que el projecte familiar era previ a l'existència d'un projecte migratori, podem considerar en aquest treball que les seves pautes s'aproximen molt a les pautes de les sedentàries.

En la comparació de les pautes d'unió de les dones immigrants amb les de les dones catalanes, podem afirmar que, si, per regla general, se sap que les dones immigrants presenten calendaris més primerencs que les no immigrants (Landale, 1994), la nostra anàlisi suggereix que és així sempre que la unió hagi sigut prèvia a la migració. En canvi, al menys en el cas català, quan la primera unió és posterior a l'arribada, els calendaris són fins i tot més tardans que els de les dones autòctones, tant per a la migració del passat com per a la del present. Per tant, l'anàlisi apunta un efecte d'endarreriment en els calendaris d'unió de l'experiència migratòria.

El nostre objectiu era buscar paral·lelismes o diferències entre les immigrants d'abans i ara. Podem sintetitzar que les dones nascudes a Espanya acostumaven a formar la seva família un cop a Catalunya, mentre que les vingudes més recentment de l'estranger ho han fet majoritàriament abans de venir. No obstant això, també hem vist que aquesta afirmació és simplista en excés i que entre aquests dos patrons hi ha peculiaritats segons l'origen. Així, per exemple, cal destacar en primer lloc unes edats molt joves de formació familiar entre les espanyoles vingudes del sud, que representen més de la meitat de la nostra mostra de migrants internes, concretament el 53%, així com unes proporcions elevades entre aquestes dones d'esdeveniments familiars, sobretot de la primera unió, abans de la migració. I, en canvi, entre les marroquines observem una tendència més alta a iniciar la descendència després de l'arribada. Finalment, cal destacar com entre les dones

que venien d'altres regions mediterrànies i les que ho han fet de l'Àfrica, encara que també les de l'Europa no comunitària, s'observa una concentració d'unions i de primers naixements o bé al moment de l'arribada o just després. La nostra interpretació és que aquesta confluència entre migració i creació familiar es veu facilitada per la proximitat geogràfica.

Molts aspectes de l'inici de la vida familiar s'han quedat sense explorar. En aquest treball hem tractat les transicions a la primera unió i la primera maternitat de forma independent, però no entre elles. Seria interessant doncs aprofundir, des de l'anàlisi seqüencial del cicle de vida, com van ser els temps de transició entre unió i fill (o viceversa) i si les experiències d'unes immigrants i altres van ser similars.

Referències bibliogràfiques

- ANDERSON, G. (2001). «Childbearing patterns of foreign-born women in Sweden». *MPIDR Working Paper 2001-2011*. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research.
- ARANGO, J. (2007). «Les primeres migracions del segle xx a Catalunya». A: *Nadala 2007. Immigració. Les onades immigratòries en la Catalunya contemporània*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla, p. 19-33.
- AUBARELL, G. (2000). «Una propuesta de recorrido bibliográfico por las migraciones femeninas en España». *Revista de Sociología*, núm. 60, p. 391-413.
- BEAUJOT, R. (2006). «Delayed life transitions: Trends and implications». *Canada's Changing Families: Implications for Individuals and Society*, p. 105-132.
- BILLARI, F. C.; KOHLER, H. P. (2002). «The impact of union formation dynamics on first births in West Germany and Italy: are there signs of convergence». *Dynamics of fertility and partnership in Europe: Insights and lessons from comparative research*, núm. 2, p. 43-58.
- BLOSSFELD, H. P. (1995). «The new role of women: family formation in modern societies».
- CABRÉ, A. (1999). *El sistema català de reproducció*. Barcelona: Proa.
- CAMARERO, L. (2010). «Transnacionalidad familiar: estructuras familiares y trayectorias de reagrupación de los inmigrantes en España». *Empiria Revista de Metodología de Ciencias Sociales*, núm. 19, p. 39-71.
- CANDEL, F. (1999). *Els altres catalans*. Edicions Proa, SA.
- CARLSON, E. D. (1985). «The impact of international migration upon the timing of marriage and childbearing». *Demography*, núm. 22(1), p. 61-72.
- DEVOLDER, D.; BUENO, X. (2011). «Interacciones entre fecundidad y migración. Un estudio de las personas nacidas en el extranjero y residentes en Cataluña en 2007». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm. 57(3), p. 441-466.

- DEVOLDER, D.; BUENO, X.; GUMÀ, J.; TREVIÑO, R.; ZUERAS, P. (2010). «Anàlisi de la fecunditat a partir de l'Enquesta demogràfica de Catalunya 2007». *Quaderns d'Estadística*, núm. 4, desembre de 2010. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estadística de Catalunya, p. 193.
- DEVOLDER, D.; DOMINGO, A.; GALIZA, F. (2010). «Interrelaciones entre migración interna y fecundidad en España en la segunda mitad del siglo XX». *Papers de Demografia*, núm. 367.
- DOMINGO, A.; TREVIÑO, R.; BUENO, X. (2012). «Género y estrategias familiares en la migración interna e internacional en Cataluña». *Revista de Demografia Històrica*, XXIX, II, segona època, p. 59-86.
- ESTEVE, A.; BUENO, X. (2012). «Marrying after migration: Assortative mating among Moroccans in Spain». *Genus*, vol. 68(1), p. 41-62.
- HILL, L. E. (2004). «Connections between US female migration and family formation and dissolution». *Migraciones Internacionales*, núm. 2(3), p. 60-82.
- HOEM, J. M. (1986). «The impact of education on modern family-union initiation». *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, núm. 2(2), p. 113-133.
- KULU, H. (2003). «Migration and Fertility: Competing Hypotheses Re-examined». *Demographic Research*, núm. 35, p. 40.
- LANDALE, N. S. (1994). «Migration and the Latino family: The union formation behavior of Puerto Rican women». *Demography*, núm. 31(1), p. 133-157.
- LESTHAEGHE, R.; SURKYN, J. (1995). «Heterogeneity in social change: Turkish and Moroccan Women in Belgium». *European Journal of Population*, núm. 11(1), p. 1-29.
- LIEFBROER, A. C.; CORIJN, M. (1999). «Who, what, where, and when? Specifying the impact of educational attainment and labour force participation on family formation». *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, núm. 15(1), p. 45-75.
- LINDSTROM, D. P.; GIORGULI, S. (2007). «The interrelationship between fertility, family maintenance, and Mexico-U.S. migration». *Demographic Research*, 17 (28), p. 821-858.
- MANTING, D. (1994). *Dynamics in marriage and cohabitation: an inter-temporal life course analysis of first union formation and dissolution*. Amsterdam: Thesis Publisher, University of Amsterdam.
- MILEWSKY, N. (2007). «First child of immigrant workers and their descendants in West Germany: Interrelation of events, disruption, or adaptation?» *Demographic Research*, núm. 17 (29), p. 859-896.

- PUJADAS, I. (2007). «Les migracions dels anys seixanta a Catalunya». A: *Nadala 2007. Immigració. Les onades immigratòries en la Catalunya contemporània*, p. 35-47.
- ROIG, M.; CASTRO, T. (2007). «Childbearing Patterns of Foreign Women in a New Immigration Country: The Case of Spain». *Population-E*, núm. 62 (3), p. 351-380.
- SOLÉ, C. (2000). «Inmigración interior e inmigración exterior». *Papers*, núm. 60, p. 211-224.